

*Utlåtande över förslag till detaljplan för Kv. Seminariet i Uppsala kommun.
Dnr: PBN 2017-2441*

Svenska byggnadsvårdsföreningen, SBF, har tagit del av förslaget till detaljplan, antaget av kommunfullmäktige 2021-01-25 och anför följande utifrån föreningens verksamhetsområde:

Sammanfattning

- Kv. Seminariet har höga kulturhistoriska värden motsvarande byggnadsminnesklass. Kulturmiljöns värde består i att det är en välbevarad helhetsmiljö unik för hela landet. Denna miljö bör därför skyddas i sin helhet utan förvanskande intrång.
- Trots dessa höga dokumenterade värden och det faktum att Kv. Seminariet bedöms som ett eget riksintresse anser kommunen anmärkningsvärt nog att det inte krävs en miljöbedömning. SBF anser att detta ställningstagande strider mot 6 kap miljöbalken eftersom SBF bedömer att detaljplanen medför risk för betydande miljöpåverkan.
- SBF bedömer att ett genomförande av förslaget till detaljplan skulle innebära påtaglig skada på riksintresset eftersom det inte är fråga om en bagatellartad skada, åtgärden är irreversibel samt att det handlar om en välbevarad helhetsmiljö som väl illustrerar ett historiskt skede. SBF anser därför att förslaget till detaljplan strider mot miljöbalken 3 kap 6§ och att kommunens beslut att anta detaljplanen bör upphävas.

Utveckling av grunderna

Kv. Seminariet är en välbevarad anläggning för ett folkskoleseminarium, etablerad 1914-17. Anläggningen består av seminariebyggnad, rektorsbostad och vaktmästargård med bostadshus, källare, tvättstuga och trädgårdsskjul, park med nyttoträdgårdar och trädgårdar för undervisning samt idrottsplan för "elevernas fysiska fostran". Byggnaderna är utformade i högklassig nationalromantisk stil, både huvudbyggnaden och de mindre byggnaderna, och ritade av den namnkunnige arkitekten Axel Lindegren på dåvarande Överintendentsämbetet. Den monumentala tegelarkitekturen har ingen direkt motsvarighet i Uppsala. Byggnaderna är praktiskt taget oförändrade sedan byggtiden och väl underhållna. Mot norr avgränsas området av en hög granhäck planterad som vindskydd enligt tidens mode vid etableringen.

Folkskoleseminariet utformades som en sluten värld för elever, lärare och övrig personal som deltog i verksamheten. Anläggningen ger en unik bild av ett bildningsideal och en undervisningsmiljö som den såg ut för hundra år sedan. Trädgårdsanläggningen har stort historiskt intresse som ett led i dåtidens utbildning. I trädgården planterades 106 arter. Med dess noggrant utvalda träd och buskar är den botaniskt synnerligen intressant och erbjuder stora skönhetsvärden. Delar av trädgårdens botaniska innehåll har förfallit; ett återställande skulle innebära att ett unikt kulturarv tillvaratas. Granhäcken skulle kunna förnyas och därmed ytterligare förtydliga den välbevarade historiska miljön.

I den tidigare planprocessen för en mera omfattande exploatering i Kv. Seminariet upphävde Mark- och miljööverdomstolen kommunens beslut att anta detaljplanen. En av grunderna för

domen var att domstolen bedömde att ett genomförande av detaljplanen skulle medföra påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården med hänsyn till att anläggningen är unik i sitt slag i landet såsom en i dess helhet bevarad exponent för anläggningar uppförda i enlighet med 1914 års seminariestadga; anläggningen är därför mycket intressant sedd från ett historiskt perspektiv. Domstolen hänvisade till utredningar från Upplandsmuseet och Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, som visar de höga värdena i den samlade i princip oförändrade helhetsmiljön vilket SLU betonar gör den unik i sitt slag i landet. *Detta innebär att kvarteret har mycket höga värden i egenskap av en välbevarad helhetsmiljö.*

I de utlåtanden som avgivits om Kv. Seminariet under processerna är en återkommande aspekt från olika experter just vikten av att bevara helheten i miljön för att inte påtagligt skada riksintresset. Det är således helheten – de högklassiga byggnaderna, deras lägen i parkmiljön, den bevarade gröna strukturen och sambandet mellan parkens olika delar som ett representativt exempel på seminarieträdgårdar enligt 1914 års seminariestadga – som konstituerar det höga kulturhistoriska värdet. *Om en del av helhetsmiljön exploateras såsom föreslås går detta värde delvis förlorat.*

Riksantikvarieämbetet klassade Kv. Seminariet som kulturhistoriskt värdefullt enligt 12§ förordningen om statliga byggnadsminnen år 1993. Fastigheten blev dock inte byggnadsminne trots att den ansågs motsvara detta värde. SLU, Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitekter, lade 2011 på uppdrag av länsstyrelsens kulturmiljöenhet fram en fördjupad studie av Kv. Seminariet, sedd ur ett nationellt perspektiv, som underlag för fortsatt ärendehantering. Studien visar att Kv. Seminariet med dess välbevarade helhetsmiljö med byggnader och trädgård bedöms vara av byggnadsminnesklass. Föreningen Vårda Uppsala begärde byggnadsminnesförklaring 2011, ett ärende som ännu efter nio år ej är behandlat av länsstyrelsen vilket är ytterst anmärkningsvärt. *Riksantikvarieämbetets och SLU:s bedömningar torde innebära att Kv. Seminariet borde förklaras som byggnadsminne, något som dock ej utretts vidare trots att detta begärts.*

Här bör också nämnas att enligt Florens-deklarationen, ICOMOS 1982, den internationella deklarationen för bevarande och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar, parker och landskap, ska historiska trädgårdsanläggningar bevaras som historiska minnesmärken. Om en anläggning är knuten till en byggnad, utgör denna ett omistligt komplement till anläggningen. Det ankommer på ansvariga myndigheter att skydda historiska trädgårdsanläggningar. Bevarandet ska säkerställas inom ramen för den fysiska planeringen. *Innebörden av deklarationen är således att historiska trädgårdsanläggningar jämte därtill hörande byggnader ska bevaras och skyddas i sin helhet.*

Förslaget till detaljplan innebär att Kv. Seminariet exploateras i den norra delen med bostadshus i fyra och tre våningar för 110 lägenheter samt lokaler i bottenvåningarna. Detta innebär att det fina samspelet mellan de samkomponerade byggnaderna – seminariebyggnaden, rektorsbostaden och vaktmästargården – störs och förvanskas. Vidare innebär projektet att granhäcken som är en betydelsefull del av landskapsrummet och den ursprungliga anläggningen tas bort. Även om häcken idag har sina brister skulle den lätt kunna förnyas. Den fria sikten mot seminariebyggnadens norrfasad kommer att skymmas av de nya bostadshusen. Anläggningens status som landmärke i stadsbilden kommer att förvanskas. Anläggningens storlek minskar också i förhållande till den standardareal på minst cirka 4 ha som gällde enligt Folkskoleseminariestadgan 1914 för denna typ av anläggningar. *Den slutna och intakta helhetsmiljön skadas genom förvanskning och minskad tydlighet.*

Trots helhetsmiljöns höga dokumenterade värden och det faktum att Kv. Seminariet bedömts som ett eget riksintresse anser kommunen inte att det finns risk för betydande miljöpåverkan och att det därför inte krävs en miljöbedömning. Länsstyrelsen påtalade dock i sitt samrådsyttrande att det finns skäl för kommunen att överväga att göra en miljöbedömning. *SBF anser att kommunens ställningstagande att det inte krävs miljöbedömning strider mot 6 kap miljöbalken eftersom SBF bedömer att detaljplanen medför risk för betydande miljöpåverkan.*

Länsstyrelsen bedömer i sitt samrådsyttrande att en omvandling med ny bebyggelse inom fastighetens norra del kan riskera att påtagligt skada kulturmiljövärden inom riksintresseområdet men ändrade sig i sitt granskningsyttrande och uttalar att "det nya tillskott i miljön som byggnaderna i kanten och delvis på idrottsplanen kommer att utgöra är främmande för den tidigare seminarieverksamheten" men att "inskränkningen av det kulturhistoriska värdet i vissa delar har bedömts av länsstyrelsen som acceptabelt då andra delar kommer att förstärkas". SBF finner det synnerligen anmärkningsvärt, trots sänkning med en våning för de nya byggnaderna, att länsstyrelsen frångår sin bedömning i samrådsskedet om risk för påtaglig skada på riksintresset. Vidare ifrågasätter SBF länsstyrelsens uttalande att ett återställande av trädgården skulle kunna uppväga det faktum att projektet innebär ett irreversibelt ingrepp i riksintresset och att därmed risk för påtaglig skada inte längre skulle föreligga. *Ett sådant synsätt skulle ju generellt öppna för irreversibla ingrepp i riksintressen i utbyte mot åtgärder som bedöms gagna kulturmiljövärdena i andra delar av riksintressena, något som helt synes strida mot lagstiftningens innebörd.*

Enligt miljöbalken 3 kap 6§ får ett riksintresse inte förorsakas påtaglig skada. Det finns anledning att hänvisa till de preciseringar som gjorts av begreppet påtaglig skada. I regeringens proposition med förslag att införa miljöbalken anför lagstiftaren angående riksintressen: "Med uttrycket 'påtagligt kan påverka' [...] utesluts bagatellartad påverkan. Endast sådana åtgärder åsyftas som kan ha bestående negativ inverkan på det aktuella intresset..." (Prop. 1997/98:45, del 2, punkt 5.13, 3 kap 2§, s 30).

I Naturvårdverkets allmänna råd om påtaglig skada anges: "Påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön kan uppstå om en åtgärd kan mer än obetydligt skada något eller några av de natur-, kultur- eller friluftsvärden som utgör grunden för riksintresset. [...] En negativ påverkan som är irreversibel med avseende på något värde som utgör grunden för riksintresset bör som regel anses utgöra påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön". (NFS 2005:17)

Riksantikvarieämbetet anser att påtaglig skada kan uppstå om: "en åtgärd mer än obetydligt skadar något eller några av de värden som utgör grunden för riksintresset" samt om "den negativa inverkan blir så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresse". (Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap 6§ miljöbalken. Handbok 2014-06-23, s 53)

Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets tolkningar av begreppet "påtaglig skada" ansluter sig således väl till lagstiftarens mening. SBF tolkar uttalandena så att *all påverkan som inte kan anses bagatellartad innebär risk för påtaglig skada* vilket innebär en låg tröskel för påtaglig skada samt att *syftet med lagstiftningen är att skydda riksintressena mot alla sådana åtgärder som medför irreversibel skada på riksintresset.*

I nämnda proposition anges vad gäller riksintressen också att "Bestämmelsen är vidare avsedd att skydda sådana kulturmiljöer som dokumenterar olika utvecklingsperioder i vårt lands historia". (Prop. 1997/98:45, del 2, punkt 5.13, 3 kap 6§, sid 33). SBF tolkar lagstiftarens

mening så att *det är inte bara de kulturhistoriska värdena i sig exempelvis bevarade byggnader utan platsens hela innehåll som vittnesbörd om ett historiskt skeende som ska skyddas.*

Det bör noteras, eftersom det är viktigt för bedömningen av skadan på riksintresset, att mark- och miljödomstolen i den tidigare processen betonar att Kv. Seminariet utgör ett eget riksintresse, att det således inte bara utgör en del av ett större riksintresseområde (C 40 Uppsala stad). Syftet med att ett område utpekats som riksintresse är att det ska garanteras ett starkt skydd. Seminariebyggnaderna med park och trädgård är en välbevarad miljö av så högt värde att den angår hela Sverige. *Det faktum att anläggningen är ett eget riksintresse och unik i landet stärker ytterligare behovet av att hela miljön bevaras.*

Enligt SBF:s mening kan det intrång som föreslås i helhetsmiljön i Kv. Seminariet enligt planförslaget inte bedömas som bagatellartat eller obetydligt, påverkan är irreversibel och det handlar om en kulturmiljö som dokumenterar vårt lands historia, dessutom en unik välbevarad sådan miljö. Som anförts är det helheten i kulturmiljön, de högklassiga byggnaderna, deras lägen i parkmiljön, sambandet mellan parkens olika delar och känslan av rymd genom parkens storlek som konstituerar det höga kulturhistoriska värdet. Därför bör Kv. Seminariet bevaras och skyddas i sin helhet. Enligt SBF:s mening innebär detta att ett genomförande av förslaget till detaljplan skulle medföra påtaglig skada på riksintresset varför beslutet att anta detaljplanen bör upphävas.

För Svenska byggnadsvårdsföreningen

Tomas Nyström
Ordförande

Kristina Berglund
Adjungerad styrelseledamot

Svenska byggnadsvårdsföreningen grundades 1975 och är en oberoende icke vinstdrivande, ideell förening med cirka 6000 medlemmar. Föreningen är en miljöorganisation vars huvudsakliga ändamål är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och nyttja detta som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i övrigt i nutida stadsplanering.